

dr hab. Hubert Kowalski, prof. ucz.

Warszawa, dn. 20 lipca 2022 r.

Uniwersytet Warszawski

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Wiesławy Anny Nabielec

pt.: *Dzieje badań oraz wykorzystania surowców balneologicznych w Uzdrowisku Kamień Pomorski*, ss. 202, napisanej pod kierunkiem dr. hab. Andrzeja J. Wójcika, prof. nadzw

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska powstała w Instytucie Historii Nauki im. L. A. Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i wpisuje się w zakres badań prowadzonych przez Pracownię Historii Nauk Przyrodniczych i Medycznych tegoż Instytutu. W recenzowanej pracy, liczącej 202 strony, Autorka zajęła się dziejami badań oraz wykorzystania surowców balneologicznych w Uzdrowisku Kamień Pomorski w okresie od 1876 do 2000 roku.

Praca składa się z ośmiu rozdziałów. Podział ten jest poprawny, systematyzuje temat, pozwalając wyróżnić poszczególne etapy opisywanych treści.

Zasadnicza część pracy rozpoczyna się od rozdziału trzeciego pt. *Zarys dziejów Kamienia Pomorskiego jako miejscowości kuracyjno-leczniczej*. Składający się z dwóch podrozdziałów (*Historia powstania i rozwoju miasta oraz uzdrowiska do 1945 roku* oraz *Działalność uzdrowiska w latach 1949 -1990*) fragment dysertacji prezentuje zmiany zachodzące w miejscowości i samym uzdrowisku. Szczegółowo opisano odbudowę i rozbudowę uzdrowiska Kamień Pomorski. Podano najważniejsze akty prawne mające wpływ na działalność uzdrowisk w Polsce – z 1922, 1966 oraz 2005 roku. Scharakteryzowano odbudowę uzdrowiska w latach 50-tych oraz 60-tych oraz kontrole NIK-u w latach 70-tych, a także powstanie Polskiego Towarzystwa Balneologicznego w 1954 roku i jego późniejsze przekształcenia.

Rozdział czwarty pt. *Przekształcenia i zmiana profilu działalności Uzdrowiska Kamień Pomorski* omawia zmiany i kierunki rozwoju uzdrowiska. Warto wspomnieć, iż uzdrowisko wyszło naprzeciw potrzebie i przyjmuje pacjentów na rehabilitację po przebytej chorobie COVID-19. Realnie został stworzony pełny program rehabilitacyjny.

Piąty rozdział pt. *Warunki klimatyczne Uzdrowiska Kamień Pomorski* został podzielony na trzy podrozdziały (*Czynniki modyfikujące klimat, Klimat Uzdrowiska Kamień Pomorski, Badania meteorotropizmu w Uzdrowisku Kamień Pomorski*), podobnie jak rozdział szósty pt. *Dzieje badań i wykorzystania wód mineralnych i peloidów do celów leczniczych*. Autorka porusza w nim zagadnienia leczenia wodami mineralnymi, a także wpływ nauk chemicznych na badania leczniczych wód mineralnych w Polsce. W trzecim podrozdziale omówiono terapię peloidami wraz z dziejami wykorzystania ich w medycynie.

W kolejnym, siódmym rozdziale poruszono tematykę wód mineralnych uzdrowiska Kamień Pomorski. Opisanie zostały ich właściwości fizyko-chemiczne, skład chemiczny, a także wody chlorkowo-sodowe i ich zastosowanie w uzdrowisku Kamień Pomorski. Autorka zwróciła tu uwagę, iż w rejonie Kamienia Pomorskiego występują wody chlorkowo-sodowe, bromkowe oraz jodkowe. Interesujące są opisy odwiertów Edward I, II, III. Edward I działał w uzdrowisku w latach 1876-1975, Edward II – 1973-2009, a Edward III działa od 2009 roku.

Ostatni rozdział, ósmy, został poświęcony peloidom. Składa się on z czterech podrozdziałów i przedstawia ich klasyfikację.

Reasumując, przedstawiona praca stanowi pierwsze monograficzne opracowanie historii uzdrowiska w Kamieniu Pomorskim, przeprowadzone w oparciu o szereg publikowanych materiałów, jak również źródła archiwalne. Z pewnością stanowi również uzupełnienie studiów badawczych nad dziejami i wykorzystaniem surowców balneologicznych w wymienionym uzdrowisku. Jak napisała sama Autorka: „Praca jest monografią opisującą po raz pierwszy całościowo historię uzdrowiska w Kamieniu Pomorskim”, a także „Nowością w dysertacji jest sposób opisanie uzdrowiska przez pryzmat występujących tu surowców balneologicznych: borowiny i solanki oraz historii ich wykorzystania”.

Ocena pracy

Przedstawiona do recenzji dysertacja z pewnością stanowi ciekawy materiał naukowy. Autorka ma świadomość istnienia licznych źródeł archiwalnych dotyczących omawianego Uzdrowiska, które zachowały się do dziś. Włożony nakład pracy jest również widoczny, lecz praca doktorska na tym etapie wymaga jeszcze dodatkowych poprawek, uzupełnień oraz przebudowań. Poniżej pozwolę sobie zwrócić uwagę na szereg aspektów, które zostały uszeregowane w kolejności występowania w pracy:

- wadliwy aparat naukowy - już we wstępie mgr Nabielec pomija odniesienia do źródeł, z których czerpie informacje/dane. Niejednokrotnie powołuje się również na materiały z „drugiej ręki” bez sprawdzenia prawidłowości podanych informacji, czego przykładem mogą być

przywoływane publikacje historyczne. Rekomendowałbym sprawdzenie poprawności zapisów bibliograficznych, a zwłaszcza tytułów cytowanych prac.

- s. 5: „Po raz pierwszy wszystkie [podkr. HK] archiwalia dotyczące uzdrowiska w Kamieniu Pomorskim zostały zebrane i przedstawione w sposób wyczerpujący w jednej pracy”- unikałbym generalizacji.

- s. 8: nie zadrukowana tekstem duża część strony; zjawisko pojawia się kilkakrotnie, wynika prawdopodobnie z pośpiesznego przygotowania pracy.

- s. 9: czy rzeczywiście przedstawiając sylwetkę Ludwika Pasteura źródłem wiedzy powinna być strona internetowa zyciorisy.pl?

Na tej samej stronie w przypisie 12 dotyczącym sylwetki Roberta Kocha znajdują się dwa odwołania do tej samej publikacji – jedno internetowe.

- s. 19-29: tzw. przegląd literatury to w gruncie rzeczy 10-stronicowy wykaz archiwaliów, które nie zostały wykorzystane w pracy. Zabieg taki jest niepoprawny i bezcelowy. Opis na kilku stronach informacji pt. „co zostało użyte w dysertacji” jest kompletnie zbędnym powieleniem bibliografii (s. 25-28).

- s. 32: Autorka, przywołując informacje dotyczące historii, opiera się na publikacji pt. *Kamień pomorski w kieszeni, przewodnik turystyczny*. W rozprawach doktorskich wymagana jest znajomość i wykorzystanie literatury naukowej, do której nie zalicza się przewodników. Do tego praca została opatrzona błędnym zapisem bibliograficznym.

- s. 33: brak w bibliografii źródła z podpisu ilustracji.

- s. 34: publikacja R. Spuhrmanna – jej poprawny tytuł to *Bad Cammin in Pommern: Sol-, Jod- und Moor-Bad*. Natomiast użycie w bibliografii skrótu Dr., określającego starszego lekarza, zamiast inicjału imienia nie powinno mieć miejsca w pracy naukowej.

- s. 35: przywołana tabela jest na s. 8 w publikacji, a nie na kilku stronach.

- s. 42: Archiwum PPU – brak w wykazie skrótów, którego również brak.

- s. 60: przypis 154, brak odniesienia się do konkretnego dokumentu z numerem karty/strony – sytuacja występująca wielokrotnie.

- s. 72: tabela nr 3 - Autorka korzystała ze zbiorów Archiwum Państwowego w Poznaniu, co nie zostało odnotowane w Bibliografii.

- s. 74-75: Doktorantka powołuje się na wyniki badań A. Hornowskiej-Banach, które nie zostały odnotowane w bibliografii oraz źle skonstruowano przypisy.

- s. 76: przypis 190. Kolejny niepoprawnie skonstruowany przypis. Autorka odnosi się w nim do pracy doktorskiej tylko w oparciu o link do strony internetowej, bez podania szczegółowego zapisu, obejmującego m.in. nazwę jednostki, w której powstała praca czy dane jej promotora.

- s. 83: w przypisach odnoszących się do dokumentów archiwalnych brak konkretnych stron.
- s. 93: „Na podstawie dotychczasowych doświadczeń stwierdzono, że terapia z użyciem robotów jest efektywniejsza i przynosi lepsze rezultaty niż rehabilitacja bez użycia robotyki” – takie stwierdzenie Doktorantki jest poparte przypisem/odniesieniem do tekstu reklamowego, pt. *Dołącz do programu innowacyjnej rehabilitacji osób po urazie rdzenia*, z zakładki aktualności na stronie internetowej Uzdrowiska Kamień Pomorski ,
- s. 93-94: **informacje odnoszące się do COVID-19 i rehabilitacji są przepisane ze strony internetowej Uzdrowiska (<https://uzdrowisko-kamienpomorski.pl/rehabilitacja-po-covid-19/>), bez ujawnienia źródła ich pochodzenia.**
- s. 99: kolejne powtórzenie informacji o położeniu geograficznym miejscowości Kamień Pomorski (powtarza się kilkakrotnie) oraz przesunięcie tekstu.
- s. 117: przypis 293 – do której części publikacji Kneippa odnosi się ten zapis? Do tego wspomniana publikacja została opracowana przez Maxa Walsera, a nie dr med. Walsera.
- s. 131: Właściwości fizyko-chemiczne wód mineralnych (s. 131-140) oraz skład chemiczny wód mineralnych (s. 140-144) stanowią kompletnie zbędne informacje w tej pracy. Definicje czym jest potas czy wapń etc. niepotrzebnie rozdmuchują liczbę stron dysertacji.
- s. 151: kolejne przesunięcie tekstu.
- s. 155: przypis 392 – nie zostało podane źródło i miejsce przechowywania dokumentu.
- s. 161: zdjęcie preparatów, które można nabyć w Uzdrowisku – nie wiadomo w jakim celu fotografia została tutaj umieszczona.
- s. 162-173: klasyfikacja peloidów - rozdział dotyczący Peloidów Uzdrowiska Kamień Pomorski realnie jest opisem i ogólną klasyfikacją peloidów i właściwości fizycznych torfu, czy też składu chemicznego i cech mikrobiologicznych i nie dotyczą samego Uzdrowiska. To kolejne niemalże 10 stron, które można w dużej części pominąć, czy też skrócić bez straty dla dysertacji.
- s. 176: fig. 24 bez źródła pochodzenia; pomijam brak czytelności ilustracji.

Podsumowanie pracy pełniące rolę zakończenia pozostawia również pewien niedosyt. Od pierwszego zdania „Analiza materiałów archiwalnych, publikacji, czasopism pozwoliła na zapoznanie się z historią Uzdrowiska” do ostatniego akapitu „Uzdrowisko oferuje również tradycyjne zabiegi lecznicze takie jak: okłady borowinowe, kąpiele solankowe, inhalacje, elektrolecznictwo, światłolecznictwo, masaże, gimnastykę leczniczą, aqua aerobik, pływanie, rehabilitację w basenie solankowym, a także zabiegi pielęgnujące i upiększające w strefie SPA. Należy wspomnieć, że obiekty sanatoryjne zostały wspaniale wyremontowane oferując

pacjentom wysoki standard usług uzdrowiskowych”. W gruncie rzeczy Autorka w podsumowaniu skupiła się na rzeczach marginalnych zamiast opowiedzieć realnie na pytania badawcze postawione we wstępie.

Bibliografia jest niepoprawnie skonstruowana (opracowania i artykuły, choć prace powinny być prezentowane łącznie) i niekompletna. Pominięto część publikacji przytoczonych w tekście. Bibliografia dotycząca źródeł archiwalnych jest znacznie bardziej okrojona niż w tekście. Brak konkretnych jednostek archiwalnych z ich sygnaturami.

Podsumowując, zgodnie z ustawą rozprawa doktorska „powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego” i dla oceny rozprawy kluczowe znaczenie ma jej teza. Udowodnienie postawionej tezy lub weryfikacja trafności hipotez badawczych poświadczą o spełnieniu stawianych przed dysertacją kryteriów. Charakter przedstawionej rozprawy wg piszącego te słowa nie spełnia wyżej wymienionych wymogów.

Przedstawiona do recenzji praca w dużej mierze jest, jak sama Autorka napisała: „monografią opisującą po raz pierwszy całościowo historię uzdrowiska w Kamieniu Pomorskim” i przedstawiającą dzieje badań. Postawione „pytania badawcze” w rozdziale pt. *Cel i zakres pracy* w mojej opinii nie tylko zostały mgliście zarysowane, ale i próby odpowiedzi na nie są w minimalnym zakresie satysfakcjonujące z punktu widzenia naukowego. Błędnie skonstruowane przypisy pokazują również, że Autorka nie opanowała w pełni zasad konstruowania aparatu naukowego. Rozdmuchane opisy historyczne oraz nie mające wytłumaczenia rozbudowane definicje podręcznikowe, wraz z wtłoczeniem w treść pracy wypisów z opracowań i nadmiernie rozwleczone cytaty potwierdzają brak znajomości zasad konstruowania prac naukowych oraz oznaczają, że - bez straty merytorycznej - można okroić dysertację o kilkadziesiąt stron (ok. 50). Dodatkowo, jak na próbę monograficznego opracowania Uzdrowiska, dobór materiału ikonograficznego sprawia wrażenie przypadkowego, co więcej jest słabej jakości.

Poważne zastrzeżenia natury etycznej budzi skopiowanie przez Autorkę treści bez oznaczenia cytatu i z pominięciem podania źródła ich pochodzenia oraz autora (s. 93-94). Zasady te są regulowane przez prawo autorskie a za ich łamanie grożą sankcje prawne.

Reasumując należy stwierdzić, że trudno jest również uchwycić wkład autorki w rozwój wiedzy. W większości przypadków relacjonuje ona wyniki badań innych autorów, bazując na istniejących opracowaniach, co pozwala przedstawić dzieje Uzdrowiska, ale nie skonkludować dysertacji. Zastanawiające jest również pominięcie w bibliografii dwóch pozycji, których jest ona współautorką (A.J. Wójcik, W. Nabielec, *Borowiny uzdrowiska w Kamieniu Pomorskim*, „Czasopismo Aptekarskie”, nr 5, s. 27–32, ISSN 1233-2755 oraz A. J. Wójcik, W. Nabielec,

Peloidy Kamienia Pomorskiego: historia rozpoznania i wykorzystania. Aptekarze na drogach do Niepodległej, XXVII Sympozjum Historii Farmacji, 24–26 maja 2018 r., Stargard, s. 21–22).

Niezwykle duża ilość literówek, przesunięć tekstu, etc. świadczy także o pośpiechu w ostatniej fazie pisania pracy.

Powyższe uwagi i niedopatrzenia podważają wartości niniejszej dysertacji. A szkoda, ponieważ rozprawa pomimo nieuniknionych niedociągnięć miała szansę zostać pierwszym w literaturze przedmiotu opracowaniem, obejmującym całokształt zagadnień dotyczących badań i wykorzystania surowców balneologicznych w uzdrowisku Kamień Pomorski.

Biorąc pod uwagę powyższą opinię, stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska pt. *Dzieje badań oraz wykorzystania surowców balneologicznych w Uzdrowisku Kamień Pomorski* nie spełnia wymogów ustawowych stawianych pracom doktorskim i w związku z tym nie mogę wnioskować o dopuszczenie Pani mgr Wiesławy Nabielec do dalszych etapów przewodu doktorskiego.